

НАЦІОНАЛЬНА ВІЙСЬКОВА ПОХІДНА ТЕРМІНОЛОГІЯ

© Зоряна Кісіль, 2002

Вивчення військових дисциплін не є можливим без правильного володіння понятійно-термінологічним апаратом. Цьому буде сприяти рекомендована вам праця, яка має своїм завданням задовольнити потреби мовленнєвої практики українських військовиків від рядовика починаючи та генералом закінчуючи.

Learning military subjects is impossible without a good command of the notional and terminological apparatus. This work which is aimed at satisfying the needs of the speech practice of the Ukrainian military from a private to a general will further such learning.

Здобуття Україною незалежності поставило перед військовиками низку проблем, розв'язання яких потребує нового наукового підходу, вільного від ідеологічної закомплексованості радянського часу. Одна з таких проблем – вироблення демократичних гуманних засад національної політики Української держави, що опиралася б на об'єктивний аналіз сучасних міжнародних стосунків у всіх сферах суспільно-політичного життя країни, уважно враховувала б домінуючі тенденції у розвитку етнополітичних процесів в зарубіжних країнах, зокрема, й тих, що входять до НАТО.

Як відомо, у східних областях України мав місце інтенсивний процес переходу на російську мову навіть українського населення. І сумнівно, чи він зупинений вже в умовах незалежної України. У західних областях також мав місце процес переходу українців на російську мову і зміни ними національної самосвідомості з української на “загальнорадянську”, по суті російську. Політику зросійщення, яку тривалий час провадила тоталітарно-комуністична система, намагаючись злити народи “у єдину масу” і створити “єдиний зінтернаціоналізований язик”, стала причиною того, що працівники органів внутрішніх справ і військовики в Україні спілкувалися російською мовою.

Тоді ж, коли все-таки звучить українська мова, вона більше нагадує суржик, аніж унормовану літературну українську мову. Тому одним із головних завдань є якнайшвидше подолати наслідки цього гнітючого процесу, який нівечив національну ідентичність, принижував гідність, виховував почуття меншовартості. Серед інших рішучих кроків має бути українізація військово-похідної лексики (термінології), що входить у активний словник працівників міліції.

Звернемося до історії цієї лексики.

Один з найдавніших термінів – стрільці – відомий ще з часів Данила у Галицько-Волинському князівстві. Минулі століття зберегли нам це слово, покрили його ореолом звитяжництва, слави в часи козаччини, січового стрілецтва УПА. Тому дико звучить сьогодні зросійщене “меткий стрелок” замість “вправний стрілець” (тут і далі підкреслене наше. – З.Р.).

Зрозуміло, що українські стрільці завжди набивали рушниці набоями, а не “патронами”, як ми казали це впродовж останніх десятиліть. Треба зрестися цих “патронів”, як і інших набутків радянської системи, що зі сфери армії, міліції встигли увійти в побут: заряджати (укр. набивати), плащ-палатка (укр. плащ-намет чи плащ-накидка), розводящий (укр. розвідний), срочна служба (укр. строкова служба), стройова підготовка (укр. вишкільна злагожденість), стрільбище (укр. стрільниця, стрілище), ствол, ствольна коробка (укр. цівка, цівкова скринька), подаючий механізм (укр. доставник), рукоятка (укр. руків'я), цевйо (укр. ложе), затвор (укр. замок) тощо.

Способи відновити військову термінологію козацької держави XVII ст. спостерігаємо в Україні 1918 р., коли було проголошено монархію у формі гетьманату, а Павла Скоропадського – гетьманом, та в Галичині в об'єднанні Українських Січових Стрільців. Це, передусім, військові ранги – ройовий, чотовий, бунчужний, курінний, півсотенний, полковник, отаман, на зразок давніх – січовик, низовик, сотник (від січ, січовик, низовий, козак, сотенний) утворюються й тепер рядовик, військовик, гарматник, нападник, що успішно витісняють “рядовий”, “військовий”, “артилерист”, “нападаючий”. Військове життя тих часів виробило слівню, зокрема терміни – команди, що є джерелом поповнення сучасної термінологіки.

Проблемами Військової термінології займалося Українське воєнно-історичне товариство (1920–1939) та інші комбандантські структури в еміграції.

Екзекуція щодо національної термінології розпочалася в Україні ще 1933 р., коли Інформаційний бюлетень Інституту мовознавства АН УРСР ліквідував 14,5 тис. українських термінів, а замість них впровадив кальки з російських термінів, а де їх бракувало – т. зв. інтернаціоналізми.

Сьогодні на часі прийняти за основу терміни–команди, вироблені в часи героїчних звитяг українства і зафіксовані у різноманітних статутах, правильниках, військових документах, випрацьованих у ХХ ст. в Галичині і Наддніпрянщині, та вживати їх замість таких зросійщень, як: становись! стройся! шагом марш! підйом! кругом! розрахуйсь! встати! направо! наліво! зімкнись! змінити ногу! тощо. Нормативними відповідниками [1] до згаданих команд є: збірка! шикуйсь! ходом руш! вставай! обернись! відлічи! встань! праворуч! ліворуч! зійдись! зміни крок! рівний крок! довший крок! і т.ін.

Така лексика вмотивована, бо вироблена і апробована, хоч і в бездержавні часи, військово-суспільним життям на всій Україні [3; 4; 5], і почерпнута з багатющого українського лексичного запасу.

1. А.Бурячок, М.Демський, В.Якимович. *Російсько-український словник для військовиків*. – К.:Варта, 1995. – 386с. (рекомендовано як нормативний словник Міністерством оборони України).
2. Кісіль З.Р. *Українське воєнно-історичне товариство // Український історичний журнал*. – 2001. – №2. – С.100–112.
3. Грінченко Б. *Словарь української мови: в 4-х т.–к., 1907–1909. Репринтне відтворення*. К.: Вид-во АН УРСР, 1958–1959.
4. Голоскевич Г. *Правописний словник*. видання 10-е. – Лондон, 1977.
5. Якубські С. і О. *Російсько-український словник військової термінології*. – К.: Державне видавництво України, 1928.